

NÁRODNÝ PAMÄTNÍK SLOVENSKEHO VYSTÄHOVALECTVA

(Úvodný projekt)

Predkladateľ: Nadácia Národný Pamätník Slovenského Vystáhovalectva

**Autori: PhDr. Claude Baláž, správca nadácie
Ing. Ján Bilik, člen správnej rady
Mgr. Dušan Mikolaj, člen správnej rady**

Bratislava – 2014

Predhovor

Migračnými pohybmi obyvateľstva sa začínajú kultúrne dejiny ľudstva. Migrácia sa natrvalo stala významným hospodárskym, politickým a spoločenským javom, ktorý výrazne ovplyvňoval a bude ovplyvňovať dianie na našej planéte. Pohyby jednotlivcov, skupín, národov sú neodmysliteľnou a permanentnou súčasťou celosvetových dejín, jej prítomnosti i budúcnosti.

Predmetom nášho záujmu sú európske migračné pohyby, lebo ich súčasťou je aj slovenské vystáhaloectvo, tak ako súčasťou 135 miliónovej európskej diaspóry je aj dnešná vyše dvojmiliónová slovenská diaspóra vo svete.

Slovenské vystáhaloectvo a jeho výslednica – zahraniční Slováci vo svete, tvoria neoddeliteľnú súčasť slovenských národných dejín i samotnej existencie slovenského národa. Slovenská diaspóra vo svete, jej zmysel a význam pre korene národa medzi Dunajom a Tatrami, má časovo neobmedzenú a obapolne prepojenú dimenziu. Cyrilo-metodské tradície prechádzali stáročiami z generácie na generáciu. Predkovia tých, ktorí dnes žijú roztratení po celom svete, si pri svojich odchodoch z rodného kraja odnášali príslovečnú pracovitosť a čestnosť, úctu k tradíciám a bohabojnosť. Vedeli si ju udržať aj v cudzom prostredí, a v tomto duchu vychovávali svojich potomkov. Dnes sú rozdelení vzdialenosťou, ale pevne spojení duchovným putom a svoju slovenskosť manifestujú ako symbol trvácnosti malého národa v strede Európy.

Nikdy v minulosti sa záujem a starostlivosť Slovenska o Slovákov vo svete neprejavovali v takej miere ako po roku 1993. Samostatná slovenská štátnosť sa stala historickým medzníkom vo vzájomných vzťahoch. Morálny dlh materského národa voči slovenským menšinám, komunitám a jednotlivcom v zahraničí a návrh na jeho riešenie je predmetom predkladaného projektu.

Vybudovanie dôstojného pamätníka, ako národnej kultúrnej pamiatky, sa stane prejavom úcty státisícom slovenských vystáhalovcov a prostredníctvom ich potomkov poskytne nové formy permanentného prepojenia medzi nimi, ich vlasťou a vlasťou ich predkov – Slovenskom.

Dejiny slovenského vystáhaloectva

V slovenskom národe len ťažko nájdeme rodinu, ktorej príslušníci sa v dávnej - či nedávnej minulosti, ale i v súčasnosti nestali predmetom migračných pohybov a súčasťou slovenského vystáhaloectva.

Neklasické vystáhaloectvo – sťahovanie Slovákov na Dolnú zem od konca 17. storočia do 19. storočia – bolo dlhotrvajúcim migračným pohybom v rámci vtedajšieho Uhorska. Rozpad Rakúsko-Uhorskej monarchie a vznik nástupníckych štátov rozdelil dolnozemske Slovákov do Maďarska, Srbska, Chorvátska, Bosny a Hercegoviny, Rumunska, a Bulharska.

Slovenské vystáhaloectvo do zámoria, najmä do Spojených štátov amerických, od 80-tych rokov 19. storočia nadobudlo masový charakter a trvalo až do začiatku 1. svetovej vojny.

Vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov – Československej republiky – i nový ekonomický a politický poriadok vo svete sa odrazili i v slovenskom vysťahovalectve, ktoré medzi dvoma svetovými vojnami smerovalo do západnej Európy, Južnej a Severnej Ameriky, Austrálie a v malej miere do Ázie a Afriky.

Koniec prvej i koniec druhej svetovej vojny zaznamenali reemigračné tendencie.

Výsledky 2. svetovej vojny predurčili začiatky slovenskej politickej emigrácie a komunistický prevrat vo februári 1948 novú emigračnú vlnu.

Udalosti v roku 1968 a okupácia Československa vojskami Varšavskej zmluvy ovplyvnili ďalšiu veľkú vlnu politickej a ekonomickej emigrácie.

Pád komunistického režimu v roku 1989, zmena politicko-ekonomických a štátnych štruktúr prináša súčasnú ekonomickú emigráciu a sezónnu migráciu obyvateľstva Slovenskej republiky do zahraničia.

Odhadujeme, že v súčasnosti žije a pracuje v zahraničí viac ako dva milióny slovenských vysťahovalcov a ich potomkov, z nich viac ako 300-tisíc sú občania Slovenskej republiky. Podľa neúplných oficiálnych údajov v súčasnosti odchádza zo Slovenska do zahraničia ročne viac ako 20-tisíc prevažne mladých ľudí vo veku do 30 rokov.

Vysťahovalectvo bolo a je vážnym sociálnym, hospodárskym a politickým javom, pričom záujem orgánov štátnej moci a správy riešiť jeho príčiny a dôsledky bol vždy závislý od strategických zámerov vládnuvich kruhov k Slovensku a jeho obyvateľstvu.

Kým bývalé Uhorsko, resp. Rakúsko - Uhorsko nevenovalo slovenskému vysťahovalectvu osobitnú pozornosť, v medzivojnovom období bolo ovplyvňované predovšetkým ideológiou jednotného československého národa. Aj keď otázky vysťahovalectva a krajanov patrili do rezortu Ministerstva sociálnej starostlivosti, na riešení a zabezpečovaní tejto problematiky participovali aj iné rezorty a úrady (zahraničie, vnútro, doprava, zdravotníctvo, školstvo a osвета, štatistický úrad, migračný úrad a i.). Okrem toho v tejto oblasti pôsobilo množstvo dobrovoľných, neštátnych a súkromných ustanovizní (Červený kríž, YMCA, Masarykova akadémia práce, Národná rada československá, Československý ústav zahraniční, Spolok sv. Rafaela, Židovská ústredňa a i.), ale i politické strany a hnutia.

Na Slovensku to boli najmä Slovenská odbočka Národnej rady československej, Vysťahovalecká poradňa v Bratislave, Spolok sv. Vojtecha v Trnave, Živena, Slovenská liga na Slovensku, Matica slovenská v Martine, Evanjelická cirkev a. v. na Slovensku, a iné.

V rokoch 1939 – 1945 sa na túto činnosť sústredila výlučne Vedecká spoločnosť pre zahraničných Slovákov v Bratislave. Roku 1943 bola spoločnosť pričlenená k Slovenskej lige a po roku 1945 pretransformovaná do Zahraničného odboru Slovenskej ligy.

Po druhej svetovej vojne sa väčšina organizácií a spolkov pôsobiacich ku krajanom snažila obnoviť popretŕhané kontakty. Komunistický prevrat vo februári 1948 a nástup totalitného režimu poznačil na dlhé obdobie vzájomné vzťahy k zahraničným Slovákom.

Komunistický režim v roku 1948 násilne zlúčil Slovenskú ligu na Slovensku s Maticou slovenskou, ktorá prevzala jej zahraničný odbor a v roku 1949 ho premenila na svoj Krajský odbor so sídlom v Bratislave. Ten v rámci pražskej centralizácie, v roku 1953 spolu s jeho agendou pohltil Československý ústav zahraniční v Prahe.

V roku 1968 reformistický režim zákonom Slovenskej národnej rady o Matici slovenskej zriadil Ústav pre zahraničných Slovákov v Bratislave, začlenil ho do organizačnej štruktúry Matice slovenskej a nepriamo riadil prostredníctvom Ministerstva kultúry. Súčasťou ústavu, ktorý zabezpečoval štátnu činnosť v oblasti vedeckého výskumu, archívno-dokumentačnej, akvizičnej a kultúrnych stykov, sa od roku 1991 stalo aj novovzniknuté Krajské múzeum, ktoré pôsobilo v Pistorijskom paláci na Štefánikovej ulici v Bratislave do roku 1997.

Rok 1989 priniesol zmeny i v tejto oblasti, ktorú totalita monopolne zverila Matici slovenskej. Na Slovensku obnovili svoje kontakty so zahraničnými Slovákami aj iné organizácie a spolky a vznikali nové.

Vznik suverénnej Slovenskej republiky roku 1993 priniesol dovtedy nepoznané spoločenské, hospodárske i politické podmienky. Naplnila sa hlavná túžba a cieľ príslušníkov slovenského národa doma i v zahraničí, mať vlastnú štátnosť.

Po roku 1993 Slovenská republika ako každý iný suverénny štát prevzala tvorbu i realizáciu politiky a vzťahov štátu k slovenským menšinám, komunitám a jednotlivcom v zahraničí do vlastnej kompetencie, ktorú zabezpečuje prostredníctvom Národnej rady Slovenskej republiky, vlády Slovenskej republiky, ústredných a iných orgánov štátnej správy. Od roku 1993 vláda Slovenskej republiky garantuje realizáciu celosvetovej prehliadky kultúry Slovákov vo svete pod názvom *Dni zahraničných Slovákov v Slovenskej republike*, v roku 1994 Národná rada SR vyhlásila 5. júl ako *Deň zahraničných Slovákov* a za pamätný deň Slovenskej republiky. V rokoch 1995 až 2005 významnú úlohu zohrával *Dom zahraničných Slovákov*, rezortná organizácia Ministerstva kultúry SR, ktorý splynul s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Roku 1997 Národná rada Slovenskej republiky prijala prvú osobitnú legislatívnu normu – *zákon o zahraničných Slovákoch*, v roku 1999 bola za účasti zástupcov ústredných orgánov štátnej správy a delegovaných zástupcov krajských spolkov a organizácií z celého sveta založená *Stála konferencia k otázkam vzájomných vzťahov a spolupráce Slovenská republika a zahraniční Slováci*. Roku 1999 Národná rada Slovenskej republiky prijala politickú *Deklaráciu k Slovákom žijúcim v zahraničí*, koncom roku 1999 vláda Slovenskej republiky sfunkčnila inštitút *Splnomocnenca vlády SR pre zahraničných Slovákov*, ktorý inicioval prijatie *čl. 7a ústavného zákona č. 90/2001* zaväzujúci Slovenskú republiku podporovať národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporovať ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou. Napokon v roku 2005 parlament prijal *nový zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí*, ktorým okrem iného bol od 1. januára 2006 zriadený *Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí* so sídlom v Bratislave.

Výsledkom súčasných európskych migračných pohybov je niekoľko desiatok miliónov Európanov žijúcich mimo krajiny svojho pôvodu, ktorým venuje náležitú pozornosť Rada Európy a Európska únia. V roku 2003 sa v Soluni pod záštitou EU konal prvý summit európskych diaspór, ktorý v záverečnom odporúčaní zvýraznil potrebu vytvorenia pevnejších väzieb medzi *Európskym spoločenstvom a Európanmi v zahraničí*.

Doterajší stav príprav na realizáciu Národného pamätníka slovenského vystáhovalectva

V dejinách tejto planéty sa migrácia ľudstva stala takou jej prirodzenou súčasťou, že zásadným spôsobom oddávna až podnes ovplyvňuje celkové dianie vo svete. Exodus národov je dodnes živý a tvorí neoddeliteľnú súčasť svetových i národných dejín. Odchody príslušníkov jednotlivých národov sa stali ochudobnením, ale i obohatením. A ak si diaspóra uchovala duchovné prepojenie so starou vlasťou, stáva sa imanentnou súčasťou nielen minulosti, ale i súčasnosti a budúcnosti.

Tieto skutočnosti sa stali určujúcimi pri stanovení ich dôležitosti a významu pre väčšinu emigračných a imigračných štátov a sú determinujúce pri tvorbe a výkone štátnej politiky vo vzťahu k súčasným migračným pohybom a vlastným menšinám a komunitám žijúcimi v zahraničí. Jedným z konkrétnych výstupov je budovanie a existencia pamätníkov venovaných tejto problematike, ktoré majú dve základné podoby: architektonicko-symbolickú a múzejno-inštitucionálnu. Obe sa v rozličných podobách vzájomne dopĺňajú a v nejednom prípade tvoria jeden celok. Na priblíženie uvádzame prehľad krajín, kde pamätníky už jestvujú: Argentína, Austrália, Belgicko, Brazília, Česko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Írsko, Izrael, Južná Afrika, Kanada, Libanon, Malta, Nemecko, Nórsko, Portugalsko, San Marino, Srbsko, Slovinsko, Spojené štáty americké, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Taliansko, Veľká Británia.

Na lepšiu názornosť a ilustráciu priblížime tri z uvedených inštitúcií.

Ellis Island v bol otvorený pre verejnosť na obmedzenom základe v rokoch 1976 a 1984. V americkej histórii išlo vtedy o najväčší projekt historického reštaurovania, investovali doň 160 miliónov dolárov. Projekt bol financovaný z darov poskytnutých nadáciou Socha Slobody - Ellis Island Foundation, Inc., v spolupráci s National Park Service. V roku 1982 prezident Ronald Reagan požiadal Lee Iacocca, predsedu Chrysler Corporation, o zvýšenie finančných prostriedkov na obnovu a zachovanie Sochy Slobody a Ellis Island. Následne bola založená Liberty-Ellis Island Foundation (SOLEIF). Fundraising nadácie vyvolal nebývalú reakciu a občania USA prispeli viac než 600 miliónmi dolárov na opravy, reštaurovanie a údržbu týchto dvoch veľkých pamiatok. Po reštaurovaní Sochy slobody nadácia obrátila svoju pozornosť na obnovu Ellis Islandu, ktorý sa stal najväčším symbolom amerického prisťahovalectva. Keď bol ostrov otvorený v septembri 1990 a to dva roky pred plánovaným termínom, bolo tu inaugurované *Ellis Island Immigration Museum*. V komplexe je umiestnené aj divadlo, knižnica, nahrávacie štúdio ústnej histórie a imigračné exponáty. V roku 1990 nadácia obnovila dve budovy (celkovo 5 budov), rozšírila a modernizovala múzejnú knižnicu, štúdio orálnej histórie a vytvorila Orientačné centrum pre deti a Ellis Island Living Theatre. Hlavná budova bola otvorená pre verejnosť dňa 10. septembra 1990. Dnes múzeum navštívi takmer 2 milióny návštevníkov ročne. Nachádza sa tu história Ellis Islandu v rokoch 1892 – 1954, keď pôsobil ako centrum a vstupná brána pre prisťahovalcov do Spojených štátov. Ellis Island spolu so Sochou Slobody sú vyhlásené za národný pamätník.

Nemecké emigračné centrum otvorilo 8. augusta 2005 v meste Bremerhaven obsahovo najväčšie emigračné múzeum v Európe. V rokoch 1815 až 1914 sa väčšina z 233 miliónov európskych

emigrantov vystažovala do USA. Emigrácia začala v 19. storočí a pokračovala aj v 20. storočí. Európania boli v pohybe. Nie menej ako 7,2 milióna mužov, žien a detí cestovalo do mesta Bremerhaven, aby sa v prístave v rokoch 1830 až 1974 nalodili na zaoceánske lode smerujúce na americký kontinent; 3,7 milióna Nemcov, 3,4 milióna východných a juhovýchodných Európanov a 100-tisíc Škandinávcov, všetci hľadajúc lepší život. Bremerhaven v severnom Nemecku sa stalo najväčšou európskou bránou emigrácie, a preto niet divu, že v ňom Nemecké emigračné centrum otvorilo emigračné múzeum. Nemecké emigračné centrum ponúka v múzeu nielen poznanie, ale i relaxáciu, potešenie a aj napätie. Výstava s divadelnými vstupmi umožňuje návštevníkom spoznať emigráciu naživo. Prítomné migračné fórum ponúka v múzeu aj vlastný prieskum, ktorý vám umožní pustiť sa do individuálneho hľadania svojho pôvodu, či nájsť význam svojho priezviska. Program dopĺňajú špeciálne výstavy a kultúrne podujatia.

Immigration Museum Austrália bolo otvorené v roku 1998 a nachádza sa v historickej budove Starej colnice v Melbourne. Austrália, ktorá bola cieľom pre prisťahovalcov z niekoľkých desiatok krajín, je kontinentom prisťahovalcov. Múzeum je zamerané na etnické skupiny a národnosti, ale aj na širšiu komunitu. Nachádza sa v centre mesta a skúma príbehy ľudí z celého sveta, ktorí sa sťahovali do štátu Victoria (a postupne aj do iných austrálskych štátov) od roku 1800 až po súčasnosť. Príbehy ožívajú vďaka súčasným prejavom memorábilie, pohyblivých obrazov a počítačovej interaktivity. Múzeum sa stalo populárnym cieľom pre mnohých turistov z celého sveta.

Aká je dnes situácia na Slovensku?

Slovenské vystažovalectvo a Slováci v zahraničí sú imanentnou súčasťou našej minulosti, majú vonkajší i vnútorný význam pre celé národné dejiny i pre súčasnosť a budúcnosť. Život slovenských menších, komunít i jednotlivcov v zahraničí vnímame predovšetkým v kontexte slovenských národných dejín, ale nemôžeme obísť skutočnosť, že v novom prostredí sa stali aj súčasťou dejín iných krajín a národov a tým obohatením celosvetových dejín.

Pád komunistického režimu v roku 1989, zmena politicko-ekonomických a štátnych štruktúr prináša súčasnú ekonomickú emigráciu a sezónnu migráciu slovenského obyvateľstva do zahraničia. Slováci sú roztratení po celom svete, každý svetadiel brázdí noha nášho rodáka. Sú síce roztratení, ale v žiadnom prípade nie stratení. Sú úspešní vo všetkých oblastiach života. Vedci, podnikatelia, športovci, zruční remeselníci (i ďalší) šíria dobré meno Slovenska a Slovákov za hranicami našej vlasti bez rozdielu, či sa narodili na Slovensku alebo mali na Slovensku korene ich predkovia. Zoznam tých, čo sa zo Slovenska museli, alebo chceli vystažovať, by bol veľmi dlhý. Boli by to milióny mien. Niektoré sú známe, ale veľa ich je zabudnutých a neznámych. Každý z nich však v dejinách Slovenska a Slovákov zanechal nezmazateľnú stopu a to bez rozdielu, či musel odísť z ekonomických alebo politických dôvodov, alebo jednoducho chcel skúsiť niečo nové.

V rámci úvah a snáh o novej podobe usporiadania vzťahov Slovenskej republiky k Slovákom v zahraničí neustále rezonuje myšlienka na vybudovanie *Pamätníka slovenského vystažovalectva*.

Táto myšlienka a jej doterajšia realizácia má dve základné podoby.

Prvou a staršou je zriadenie a vybudovanie múzea so stálou expozíciou, zbierkotvorná činnosť spojená so záchranou kultúrneho dedičstva Slovákov v zahraničí, jeho ochrana, spracovanie,

sprístupňovanie laickej i odbornej verejnosti a prezentácia. Všetky doterajšie snahy o vybudovanie stabilnej inštitúcie a expozície mali len dočasný charakter a žiaľ i v súčasnosti jestvujú len čiastočne v diverzifikovanej nekoordinovanej podobe.

Druhou podobou myšlienky *Pamätníka slovenského vystáhovalectva* je snaha o vybudovanie hmotného pamätníka v architektonickom, sochárskom a výtvarnom stvárnení, ktorý by mal symbolickú podobu aj navonok a bol by prejavom prepojenia medzi Slovákami a ich potomkami, ktorí žijú v zahraničí, so Slovákami, ktorí žijú na Slovensku. Ak hovoríme, že dnes na Slovensku niet rodiny, ktorej príslušníci by v dávnej či nedávnej minulosti či prítomnosti neodišli do zahraničia, treba si uvedomiť, že tento prirodzený migračný proces nezastaví ani budúcnosť.

Snahy o vybudovanie hmotného pamätníka sú spojené so zápalom jednotlivcov na jednej strane, na druhej s prázdnyimi slovami, sľubmi, zjavnou i skrytou neochotou, malým záujmom štátnych a verejných činiteľov a s tým spojenou frustráciou slovenského zahraničia.

Prvým konkrétnym nositeľom myšlienky vybudovania hmotného pamätníka sa stal Dom zahraničných Slovákov v Bratislave. Na základe jeho iniciatívy a s podporou starostu mestskej časti Bratislava – Petržalka Vladimíra Bajana bol v júli 2000 v Sade Janka Kráľa na pravom brehu Dunaja položený základný kameň budúceho pamätníka. 4,5- tonový kus neopracovaného červeného mramoru venovali Slováci z Maďarska, na slávnostnom akte boli prítomnosti delegáti krajanských spolkov z celého sveta, kameň posvätili zástupcovia rímsko-katolíckej a evanjelickej cirkvi na Slovensku.

V roku 2001 bol vypracovaný prvý ideový zámer a projekt budúceho Pamätníka slovenského vystáhovalectva od autorov Dr. Claude Baláža, prof. Ing. arch. akad. arch. Miloslava Mudrončíka, akad. soch. Imricha Vaneka a Ing. arch. akad. arch. Viliama Znášika. Myšlienku pamätníka si osvojil a podporil aj predseda Bratislavského samosprávneho kraja Ľubo Roman, ktorého spolu so splnomocnencom vlády SR Claude Balážom prijal prezident Slovenskej republiky Rudolf Schuster a tiež prisľúbil podporu a pomoc tomuto projektu.

Dňa 9. októbra 2002 sa v Primaciálnom paláci uskutočnilo pracovné rokovanie za účasti Jozefa Moravčíka, primátora hlavného mesta SR Bratislavy, Ľubomíra Romana, predsedu Bratislavského samosprávneho kraja a Claude Baláža, splnomocnenca vlády SR pre zahraničných Slovákov. Predmetom rokovania boli otázky spojené s prípravou a realizáciou Pamätníka slovenského vystáhovalectva a Slovákov v zahraničí. V roku 2008 bol vypracovaný nový aktualizovaný ideový zámer od autorov Dr. Claude Baláža a Ing. Dušana Klima, ktorý počítal s umiestnením pamätníka na začiatku parku oproti budove Slovenského národného múzea. Keď uvedený projekt predložila Slovensko-nemecká únia v Nemecku spolu so Združením nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov na vyjadrenie starostovi mestskej časti Bratislava – Staré mesto Andrejovi Petrekovi, ten materiál alibisticky odstúpil Kultúrnej komisii miestneho zastupiteľstva. Až po viacerých urgenciách prišlo oneskorené zamietavé stanovisko, pričom sa argumentovalo, že Bratislava sa nepodieľala na slovenskom vystáhovalectve. V skutočnosti Bratislava v minulosti plnila úlohu ústredného depozitu, kde sa sústreďovali slovenskí vystáhovalci pred svojím odchodom do cudziny (už v roku 1928 Rada mesta Bratislavy prijala v tomto zmysle osobitné uznesenie, objekty na Jelenej ulici), ale aj reemigranti po prvej a druhej svetovej vojne i v období prvej Slovenskej republiky (v areáli býv. továrne na výrobu nábojov „Patrónka“). V roku 2007 občianske združenie registrované v Slovenskej republike Svetové združenie Slovákov v zahraničí zahájilo v slovenskom zahraničí verejnú zbierku na výstavbu pamätníka, ale jej výsledok je dodnes neznámy.

Keď v roku 2008 vláda Slovenskej republiky prijala uznesenie ku koncepcii štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015, zaväzovala podpredsedu vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča, aby do 31. decembra 2010 v spolupráci s predsedom Bratislavského samosprávneho kraja vybudoval Pamätník slovenského vystáhovalectva v Bratislave a zabezpečil jeho kofinancovanie. Aj toto vládne uznesenie, podobne ako časť týkajúca sa stálej expozície, sa ukázalo ako nereálne a nesplniteľné. V roku 2009 sa uskutočnilo rokovanie predsedníčky Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí so starostom mestskej časti Bratislava – Petržalka Milanom Ftáčnikom, ktorý vyjadril podporu vybudovaniu pamätníka a lokalitu Sadu Janka Kráľa považoval za vhodnú na vzdanie úcty Slovenskej republiky všetkým svojim vystáhovalcom. V roku 2011 sa predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Vetrák stretol s hlavnou architektkou hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy Ingrid Konrad, informoval ju o doterajšom stave príprav budovania budúceho pamätníka a požiadal ju o pomoc a súčinnosť pri riešení tohto dlho neriešeného problému. Argumentoval najmä potrebou vyslať do slovenského zahraničia signál, že od slov sa prechádza k činom a že v rámci priestorovej koncepcie je pevne určené miesto, kde bude stáť budúci pamätník. Úrad po uskutočnení prvého potrebného kroku bol pripravený spolu s ostatnými partnermi zobrať na seba všetky potrebné záležitosti spojené s vypísaním architektonicko-urbanistickej súťaže, finančného i realizačného zabezpečenia a celkovej koordinácie.

Navrhovaný ďalší postup pre realizáciu pamätníka

Keďže doteraz vyjadrená podpora zámeru vybudovať pamätník ostala vždy len vo verbálnej polohe, ďalšiu iniciatívu na seba prevzali občianske združenia Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov a Migrácia SK. V spolupráci s Maticou slovenskou založili v roku 2013 nadáciu Národný pamätník slovenského vystáhovalectva.

Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov vzniklo v roku 2000 a je voľným zoskupením expertov pre otázky emigrácie a imigrácie obyvateľstva z územia Slovenska, s dôrazom na oblasť spoločenských a humanitných vied, zameraných na vedecký výskum a aplikáciu v praxi. Hlavným cieľom je v intenciách výsoštných záujmov štátu napomáhať pri rozvíjaní všetkých foriem spolupráce a pomoci zahraničným Slovákom a pri činnosti, zameranej na udržanie a rozvoj slovenských menšín v zahraničí. V rokoch 2002 – 2013 v spolupráci s domácimi i zahraničnými partnermi zorganizovalo sedem okrúhlych stolov k problematike Slovákov v zahraničí.

Migrácia SK vznikla koncom roku 2009. Cieľom združenia je činnosť zameraná na podporu národného povedomia a kultúrnej identity občanov Slovenskej republiky žijúcich, pracujúcich a študujúcich v zahraničí.

Matica slovenská v zmysle zákona NR SR č.68/1997 z.z. je verejnoprávna inštitúcia, ktorá okrem iného plní aj úlohy zverené jej štátom.

Nadácia Národný Pamätník Slovenského Vystáhovalectva (NNPSV) vznikla 26. 7. 2013 (č.reg.2003/Na-2002/1060). Verejnoprospešným účelom nadácie je združenie finančných

prostriedkov určených na plnenie všeobecne prospešného účelu v oblasti rozvoja a ochrany duchovných a kultúrnych hodnôt, rozvoja vedy a vzdelania, spočívajúca v nasledujúcich aktivitách:

- a) podpora národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí,
- b) podpora vybudovaniu a prevádzke Pamätníka slovenského vysťahovalectva v Slovenskej republike,
- c) ochrana a využitie kultúrneho dedičstva Slovákov žijúcich v zahraničí,
- d) podpora slovenského zahraničia v oblastiach zahraničnej migrácie, vzdelávania a školstva, vedeckovýskumnej, muzeálnej, kultúrnej, osvetovej, výstavnej, prezentačnej a edičnej činnosti,
- e) podpora vzájomných vzťahov a spolupráce medzi slovenským zahraničím a Slovenskou republikou,
- f) rozvoj a podpora medzinárodných stykov s organizáciami obdobného zamerania v Európe a vo svete.

Nadácia hneď po svojom založení uskutočnila sériu pracovných konzultácií so zástupcami viacerých krajanských spolkov v zahraničí, s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, so Spolkom slovenských architektov, záujmovými odbormi Matice slovenskej a námestníkom primátora Bratislavy Jánom Budajom.

Nadácia je a bude otvorená všetkým, ktorí majú úprimný záujem a chcú sa podieľať a spolupracovať pri napĺňaní ušľachtilých cieľov. Pri dosahovaní týchto cieľov potrebujeme všetci prekonať negatíva minulosti, posilňovať jednotu, rovnosť, solidaritu, bratstvo, zdravé vlastenectvo a spoločnú víziu pre budúcnosť slovensko-slovenských vzájomných vzťahov.

Lokalizácia pamätníka: Bratislava, Sad Janka Kráľa v Petržalke

Bratislava bola v minulosti a je i v súčasnosti centrom, kde pôsobili ústredný vysťahovalecký depozit pre Slovensko, Vysťahovalecká poradňa v medzivojnovom období, bolo tu sídlo Domu zahraničných Slovákov, Krajanského múzea a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, sídlom NR SR, ktorá prijala Deklaráciu k Slovákom v zahraničí a zákony o Slovákoch v zahraničí, sídlom vlády SR, ktorá vypracovala a schválila koncepciu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom v zahraničí a spolu s NR SR každoročne prerokúva a schvaľuje jej plnenie, je sídlom prezidenta SR, ktorý každoročne prijíma delegácie Slovákov zo zahraničia pri príležitosti pamätného dňa Slovenskej republiky Dňa zahraničných Slovákov (5. júl) či sídlom Stálej konferencie Slovenská republika a zahraniční Slováci.

Sad Janka Kráľa

Roku 2000 bol v ňom položený základný kameň Pamätníka slovenského vysťahovalectva a odvtedy sa na tomto mieste tradične schádzajú Slováci z celého sveta, aby si pripomenuli a uctili tých „*ktorí hnani žitia nevôľou*“ opustili rodné Slovensko. Slávnostné stretnutie v Deň zahraničných Slovákov sa uskutočňuje každoročne za účasti zástupcov prezidentskej kancelárie, parlamentu, úradu vlády, mesta a mestských častí.

Sad Janka Kráľa bol založený v rokoch 1774-76 ako prvý verejný park v strednej Európe, park pre širokú verejnosť. V súčasnosti má park kultúrno-spoločenskú funkciu, slúži ako oddychové a stretávacie miesto. Vytvára oázu pokoja a zároveň slúži na rôzne aktivity pre školskú mládež aj pre dospelých organizované viacerými občianskymi združeniami. Bolo tu zriadené Bežecké centrum a iné organizácie, konajú sa rôzne športové podujatia, ako Velvet run, Deň športu bez bariér, petang, joga, kultúrne podujatia, výstavy, literárne stretnutia, koncerty, Deň detí, Deň zahraničných Slovákov,

náučné podujatia ako výročia obliehania Bratislavy počas napoleonských vojen, konajú sa tu Farmárske trhy atď. V areáli parku sa nachádzajú viaceré umelecko-historické artefakty (socha J. Kráľa, Aukafehaus, pôvodná gotická veža františkánskeho kostola, fontána Pijúce holubice a ďalšie).

Nová dominanta Národný pamätník slovenského vystahovalctva, národná kultúrna pamiatka

Realizáciou pamätníka na dôstojnom a dostatočne frekventovanom mieste, akým je nepochybne Sad Janka kráľa v Bratislave – Petržalke, by mesto získalo novú dominantu, ktorej ideový obsah bude presahovať rámec Slovenskej republiky. Ideový zámer budúceho pamätníka predpokladá vytvorenie Múru vystahovalcov, na ktorého stenách by boli postupne umiestňované tabuľky s menami tých, ktorí odišli z územia Slovenska do zahraničia. V duchu cyrilo-metodských tradícií myšlienku spätosti Slovákov na Slovensku so Slovákami žijúcimi v zahraničí a atmosféru spoločnej domoviny by mal dotvárať výrez v tvare historického cyrilo-metodského kríža a v ňom zvon, ktorého zvuk by sa symbolicky šíril do celého Slovenska, na všetky svetové strany, do všetkých končín, kde žijú Slováci a ich potomkovia. Uvedené riešenie počíta s prepojením v duchovnej oblasti i ekumenicky, aby boli uspokojené aj predstavy a potreby všetkých veriacich a tým súčasne potvrdené tradície slovenských vystahovalcov, ktorí s dedičstvom svojich predkov odchádzali do širšieho sveta. Sochársko-výtvarná časť by mala charakterizovať nezastupiteľnú funkciu rodiny a vzájomných väzieb jej príslušníkov. Budúci pamätník by plnil funkciu živého pamätníka permanentne prepojeného na obyvateľov Slovenskej republiky ako súčasť celosvetovej siete migračných pamätníkov v zahraničí, i v kontexte tvorby politík Európskeho spoločenstva vo vzťahu k fenoménu Európania vo svete. Po dobudovaní bude pamätník pripomínať aj nasledujúcim generáciám Slovákov, že ich pôvodnú vlasť opustilo veľa synov a dcér, ktorí sa rozprchli po celom svete, ale z ich srdc nikdy nevymizla láska k rodnému kraju. Pamätník svojim putom s minulosťou i prítomnosťou sa stane živým odkazom aj pre budúce generácie, mal by sa stať akousi vstupnou bránou putovania zahraničných Slovákov po svojej pôvodnej vlasti, ako aj styčným bodom pre ľudí, ktorí v našej krajine hľadajú svoje korene.

Harmonogram

2014 – prípravná etapa

- spustenie osobitnej webovskej stránky www.vystahovalctvo.sk
- predloženie úvodného projektu na rokovanie Mestského zastupiteľstva hlavného mesta SR Bratislavy,
- vytvorenie prípravného výboru na realizáciu pamätníka,
- určenie umiestenia pamätníka,
- vypísanie medzinárodnej súťaže na urbanistické, sochársko-výtvarne, architektonické stvárnenie a technické riešenie pamätníka,
- organizácia 8. okrúhleho stola k problematike prípravy a realizácie pamätníka,
- vyhodnotenie medzinárodnej súťaže,
- vypracovanie a predloženie materiálu Národný pamätník slovenského vystahovalctva na

rokovanie vlády SR.

2015 – realizačná etapa

- umelecké, odborné a technické práce,
- vypracovanie a schválenie štatútu pamätníka
- slávnostná vernisáž,
- vyhlásenie pamätníka za národnú kultúrnu pamiatku.